



P. LEPESINSKI



KAHDEN VUOSISADAN VAIHTEESSA

Näin ensi kerran Vladimir Iljitšin vuoden 1898 lopulla Minusinskissa, minne oli saapunut useita karkotettuja tekosyynä uuden vuoden vastaanotto.

Jo aikaisemmin, kun olin tutustunut läheisesti Vladimir Iljitšin Pietarissa järjestämän ryhmän jäseniin (matkustin karkotukseen 1897 yhdessä G. M. Kržižanovskin, V. V. Starkovin, J. O. Zederbaumin, A. A. Vanejevin ja Zaporožetsin kanssa), olin saanut kuulla paljon erittäin kunnioittavia lausuntoja „Vanhuksesta” (ts. Vladimir Iljitšistä), harvinaisen teräväjärkisestä suuresta vallankumousmiehestä, poikkeuksellisen sivistyneestä marxilaisesta, jolla on kiistaton oikeus olla Venäjän sosialidemokratian johtajana. Mutta tästä luonnekuvauksesta huolimatta olin jostain syystä luonut hänestä itselleni käsityksen henkilönä, jota tavallisen kuolevaisen on vaikea ymmärtää.

Tämä ennakoilta muodostunut ja kerrassaan paikkansapitämätön mielipiteeni Iljitšistä joutui ensi kerran kovalle koetukselle saatuani vaimoltani, joka oli matkustanut karkotukselle ennen minua, kirjeen, jossa hän kuvasi laivamatkaansa Jeniseitä pitkin Krasnojarskista Minusinskiin kihlakuntaan. Hän matkusti Vladimir Iljitšin seurassa, joka oli ottanut tuon matkan ajaksi hänet ja Starkovin vaimon, Antonina Maksimilianovnan, erikoissuojelukseensa. Vladimir Iljitš oli tehnyt vaimooni mitä miellyttävimmän vaikutuksen. Niin mainiota, huomaavaista, ystävällistä ihmistä hän ei ollut milloinkaan kohdannut. Vladimir Iljitš nähtävästi ajatteli hyvin paljon sitä, minkä palveluksen tekisi vaimoleni, Starkovalle ja muille matkustajille, joiden kanssa hänen oli kohtalon pakosta matkustettava pitkät kuusi seitsemän päivää asumatonta, autiota seutua. Kun Jeniseitä pitkin puksuttavalla siipilaivalla oli tullut elintarvepula, niin Lenin oli ottanut tehtäväkseen hankkia ruokatarpeita lähikylän talonpojilta ja noussut nopeasti jyrkkää joen rantaa korkealle mäelle.

Heti ensimmäinen kohtaamiseni Vladimir Iljitšin kanssa Minusinskissa hälvensi lopullisesti käsitykseni hänestä „kenraalina”. Hyväntahtoisuudellaan ja yksinkertaisuudellaan hän teki tenhoavan vaikutuksen. Hän ei lainkaan antanut tuntoa intellektuaalista paremmuuttaan, kertoi mielellään suunnitelmistaan ja mielialoistaan, mielipiteistään jonkin juuri lukemansa kirjan suhteen, ja tietämistään poliittisluontoisista uutisista. Mutta ei riitä kun sanotaan, että hän sydämestään palveli meitä tietorikkauksellaan: tavallisesti hän halusi kiihkeästi, että mekin hallitsisimme noita samoja tietoja, hän halusi, että me omaksuisimme samanlaisella kiihkolla, yhtä hehkuvin mielin tämän tai tuon teoreettisen lisän maailmankatsomukseemme niinkuin hänkin etsiessään aina uutta lukemastaan tai tutkimastaan kirjasta.

Muistan esimerkiksi, että siihen aikaan hän tutki Hegelin „Logiikkaa”. Ja hän puhui viehättyneenä meille, häntä ympäröiville tovereilleen, tuon tutkielman ajatusrikkaudesta nähtävästi huomaamatta sitä, että monet meistä (ainakin itsestäni voim sen rohkeasti sanoa) eivät vielä olleet valmentuneet käsittämään Hegelin filosofian ideoita.

Jokainen toveri, kenen kanssa hän joutui kohtalon pakosta ja yhteisen vallankumousasian takia kanssakäymisiin, oli hänen sydämellisen huolenpitoinsa ja huomionsa kohteena. Tästä Vladimir Iljitšin luonteenomaisuudesta on olemassa hyvin paljon liikuttavia kertomuksia. Minä puolestani esitän erään esimerkin perhe-elämästäni, esimerkin, joka ei milloinkaan voi häipyä mielestämmme.

Vuonna 1921 tyttäreni, jonka Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna tunsivat jo lapsena, terveydentila suuresti huononi. Voitiin olettaa ankaraa tuberkuloosia. Perheessämme sai vallan alakuloinen mieliala. Katkerat ajatukset ahdistelivat yhtenäin. Päämääränämme oli päästä Kaukasiaan ja elää siellä kesäkuukaudet suotuisassa lämpimässä ilmanalassa, mutta pelotti ajatus matkan vaikeudesta, varojen vähyydestä ym.

Tilanteemme tuntenut M. S. Olminski päätti suostumustamme kysymättä ja meiltä salaa puhua vaikeista oloistamme Iljitšille. Myöhemmin saimme Olminskin kertomuksesta tietää, että kun hän vain oli maininnut Iljitšille silloin koettavamme olevista vaikeuksista, niin Vladimir Iljitš oli siepannut heti kynän ja paperia ja kirjoittanut siihen muutaman rivin ja antanut lappusen Olminskille. Muutamassa rivissä kuvastui koko Iljitšin hellä huolenpito vanhoista tovereistaan.

Huolehtivainen ja ystävällinen suhtautuminen tovereihin, varsinkin niihin, joita Lenin piti kestävinä aattevereinaan, ei kuitenkaan ulottunut henkilöihin, jotka olivat hänelle vieraita aatteellisesti ja vihamielisiä marxilaiselle maailmankatsomukselle. Heihin

nähden hän oli pidättyväinen, kuivahko, ja taistelun kulussa vieläpä ankarakin.

Mikä ensiksi pisti silmään heti ensimmäisessä tutustumisessa Vladimir Iljitšiin, — oli hänen temperamenttinsa, hänen harvinainen vilkkautensa, koko hermoston alituinen jännittyneisyys. Jos hän luki kirjaa, niin hänen näköaistinsa ja aivonsa toimivat sellaisella nopeudella, mikä sivullisista näytti vallan ihmeeltä. Vastaanottokyky kirjoja lukiessa oli hänellä harvinainen.

Vaimollani oli mahdollisuus seurata Iljitšiä kirjoja luke-massa, kun matkusti hänen kanssaan laivalla Krasnojarskista Minusinskiin. Vaimoni muistelee sitä näin.

Hänen paikkansa oli Vladimir Iljitšin paikan vieressä. Iljitšillä oli käsissään joku vakava kirja (muistaakseni jollain vieraalla kielellä). Ei kulunut puoltakaan minuuttia, kun hänen sormensa jo käänsivät uuden sivun. Vaimoni kysyi kiinnostuneena, lukeeko hän rivi riviltä vai seuraako vain silmillään kirjan sivuja. Ihmetellen hiukan vaimoni kysymystä Vladimir Iljitš vastasi hymyillen:

— Tietysti luen... Ja luen erittäin huolellisesti, koska kirja on sen arvoinen...

— Mutta kuinka te ehditte lukea noin nopeasti?

Vladimir Iljitš vastasi, että jos hän lukisi hitaammin, niin ei ehtisi lukea kaikkea sitä, mihin hänen on perehdyttävä.

Muistan itsekin mieleeni painuneita tosiasioita. Kerran Genevessä keskustellessaan kanssani ja johonkin aatteeseen kiintyneenä hän alkoi varmentaa sitä sitaateilla jostain kirjasesta. Hän luki erittäin nopeasti ilman mitään pysähdyksiä puolin sivuin tekstiä, ja kirjalliseen sanontaan nähden se tuntui minusta varsin sointuvalta ja sujuvalta. Kun minussa heräsi mielenkiinto kirja-seen ja, istuuduttuani lähemmäksi Iljitšiä, vilkaisin siihen, niin suureksi ihmeekseni huomasin, ettei se ollutkaan venäläinen, vaan saksalainen kirja.

Lepo ja nautinto eivät milloinkaan olleet Iljitšillä tavoitteena, jonain erikoisena hänen työjärjestyksessään. Hänen elämänsä päämääränä ja mieliharrastuksena oli väsymätön taistelu puoleen ja työväenluokan asian puolesta, maailman vallankumouksellisen uudestijärjestämisen puolesta työtätekevien hyväksi. Pyrkiessään tuohon päämäärään hän ei säästänyt voimiaan, ei terveyttään eikä elämänsäkään. Mutta väsynyt organismi ja kulunut hermosto aika ajoin vaativat itsepintaisesti lepoa ja pakottivat keskeyttämään jännittyneen työnteon, joka kävi liiaksi hänen voimilleen. Ja jos hänen tahdostaan riippumattomat olosuhteet (esimerkiksi karkotuksessa) sallivat hänen nauttia vapaa-ajasta enemmän kuin minään muuna aikana, niin koetti hän nuokin, niinsanotut ylimääräiset lepoetket muuttaa

toimeliaksi terveyden lujittamisen ajanjaksoiksi treenaten voimiaan edessäolevaa raskasta työtä varten.

Kaikista urheilun eri muodoista oli hänen lempiharrastuksestaan metsästys. Hänen metsästysretkiensä tulokset — ammutun riistan määrään nähden — eivät tavallisesti olleet loistavia. Mutta tuo seikka ei lainkaan saattanut Vladimir Iljitšiä masentumaan. Hän ehti kuitenkin tyydyttämään metsästäjänvaistonsa hiipiesseen ovelasti puun oksalla huolettomana kyyhöttävää uhria kohti, toivoen ampuvansa sen mittaillessaan „tottuneella” silmäyksellä välimatkaa, joka erotti onnetoman tikan pyssynsuusta, ja nautti koko hermostollaan jo etukäteen „varman” tähtäyksen onnistuneesta seurauksesta; ei hän muuten erikoisesti pahastunutkaan, jos kuolemaan tuomittu riista ei „kuolettavan laukauksen” jälkeen syöksynytkään nurinniskoin alas, vaan lensi ylös häviten taivaan siseen.

Karkotuksella ollut sosialidemokraattinen toverikuntamme kerääntyi verrattain harvoin sopimuksesta johonkin määrättyyn paikkaan viettääkseen aikaa yhdessä, omassa suppeassa toveripiirissä.

Tavallisesti keräännymme Minusinskiin, joskus Sušaan¹ vieraanvaraisen Iljitšin luo, kaksi tai kolme kertaa keräännymme Jermakovskojen kylään, missä elimme minä ja vaimoni sekä Vanejevin, Silvinin, Kurnatovskin ja Paninin perheet.

Asunnossa, johon „edustajakokouslaiset” kerääntyivät, meluttiin, hälistiin ja iloisesti naurettiin. Kaikki kiirehtivät puhumaan, nauramaan ja väittelemään tarpeekseen. Iljitš oli seuramme vilkkain, hilpein ja elämänhaluisin jäsen. Hänelle oli viimeisten viikkojen aikana kerääntynyt paljon kysymyksiä, jotka hän halusi tehdä yleisen käsittelyn aiheeksi. Paljon huomiota piti kohdistaa „Rabotšaja Myslin” viimeiseen numeroon, missä „nuoret” olivat jo ryhtyneet puhumaan vakavalla naamalla hitto ties minkälaisista opportunististen tyhmyyksien Herkuleen patsaista. Eikä Kautskyn „Anti-Bernstein” myöskään ollut viimeisiä aiheita näissä vilkkaissa keskusteluissa. Ja sitten vielä surullisenkuulu uskantilaisuus, josta oli puhuttava perusteellisesti, varsinkin F. V. Lengnikin kanssa, joka ei ollut päässyt vielä selville tuosta vääraoppisesta ilmiöstä ja oli valmis ottamaan suojelukseensa uskantilaiset...

Sanalla sanoen, kaksi kolme päivää, jotka kohtalo oli meille kihlakunnan poliisipäällikön hahmossa suonut, kuluivat Vladimir Iljitšiltä kuin hyvin lyhyt onnellinen hetki.

Mutta eihän sopinut loputtomasti väitellä ja puhua. Kesällä Vladimir Iljitš lähti tavallisesti yhdessä muiden metsästäjien kanssa metsälle. Talvisaikaan oli erittäin hauskaa kiittää luisti-

¹ Suša — Sušenskojen kylän lyhennetty nimi.— *Toim.*

milla jäätynttä joen selkää, ja sitä paitsi ahkerana urheilijana Iljitš luisteli vallan mainiosti.

Kun valitsimme lauluja vokaaliohjelmistoomme, niin hän väitteli usein Starkovin kanssa, joka olisi halunnut monipuolisuutta ohjelmaamme. Iljitš vastusti jyrkästi vokaaliperinteidemme muuttamista, ja estääkseen väittelyn jatkumisen hän kiirehti aloittamaan laulun:

Rohkeesti, hehkuvin rinnoin
taistohon käykäämme näin...

Ja kun hänestä tuntui, etteivät toiset laula riittävän temperamenttisesti laulun reippaita kohtia, niin hän alkoi silmät loistaen tarmokkaasti johtaa lyöden tahtia käsillään ja polkien kärsimättömästi jalkaansa korostaen hänelle mieluisia kohtia pingottaen äänijänteitään, ja samalla hän hyvin usein, V. V. Starkovin kauhuksi, korotti joitakin nuotteja laulaessaan ääntään puolella ja jopa koko sävelelläkin —

Lippumme punaisen saamme
voittoisna hulmuilemaan!

Kaikkein selvimmin Iljitšin luonne synnynnäisenä urheilijana tuli ilmi šakkipelissä. Kuten tunnettua, Marx, Engels sekä Liebknecht pitivät kovasti šakkipelistä, sitä paitsi pelin häviäminen aiheutti Marxilla kovaa kiihtymystä ja ärtyisyyttä. Vladimir Iljitš ei milloinkaan ärtynyt eikä sadatellut šakkihäviöidensä takia, vaikka hän piti šakista yhtä paljon kuin Marx.

Kun tutustuin ensi kerran Vladimir Iljitšiin Minusinskissa, niin heti, melkeinpä puolen tunnin kuluttua kohtaamisestamme, ryhdyimme pelaamaan šakkia. Siihen saakka voittamillani Starkovilla ja Kržižanovskilla oli erittäin hyvä käsitys minun šakinpeluutaidostani, ja he kiirehtivät „yllyttämään” šakinpeluun kaksi „suurmestaria” toistensa kimppuun. Uskoin itsekkin, että painan tuon uuden vastustajan hartiat mattoon. Mutta hävisin sekä ensimmäisen että toisen, kolmannen ja neljännen pelin, minkä jälkeen minun oli nöyrästi tunnustettava vastustajani ilmeinen paremmuus ja suostuttava tasoituspeliin hänen puoleltaan, toisin sanoen siihen, että hän antoi minulle eteen kevyen nappulan, lähetin tai ratsun, mikä teki mahdolliseksi sen, että minäkin saatoin voittaa pelin kaksi.

Kuitenkin eräänä miellyttävimpänä muistona on se, kun pelasin Vladimir Iljitšin kanssa kirjeitten välityksellä. Säännöllisesti joka kerta kun postimies saapui sain kirjeen, jossa vuoronmukaisen siirron ohella Iljitš muisti aina kertoa kirjallisista suunnitelmistaan. Santarit takavarikoivat minulta myöhemmin erään

kotitarkastuksen aikana nuo kirjeet, joita oli kertynyt noin parikymmentä, ja niin ne hukkuivat jossain ohranalaitoksessa.

Mutta šakkiinkin, tuohon mielipeliinsä, Vladimir Iljitš kulutti aikaa vain hyvin vähän. Muistan esimerkiksi sen, kun jouduin Pietariin marraskuun lopulla 1917. Lokakuun vallankumous tavoitti minut kaukana suurista keskuksista (Oršan kaupungissa), missä eräiden toveriäni kanssa jännitin voimiani pidättääkseni paikallisella rautatieasemalla monilukuiset aseistusta kuljettavat junat, joita kukistetun porvarillisen hallituksen kannattajat lähettivät Länsirintamalta Kerenskin avuksi. En ollut tavannut Vladimir Iljitšiä siitä päivästä lähtien, kun hän oli matkustanut toisen kerran ulkomaille, ja siksi voitte kuvitella, miten kärsimättömästi halusin nähdä hänet uudelleen, kun olin pyytänyt Iljitšiltä 10—15 minuutin vastaanottoa Smolnassa.

Tuohon 15 minuutin keskusteluun piti sisällyttämän tavaton määrä ajatuksia; sisintäni kaiveli pelko, että tuo lyhyt tapaamishetki menee ohi kuin silmänräpäys, enkä ehdi sen aikana sanoa mitään tärkeätä ja järkevää. Ja niinpä suustani pääsi vain joitakin merkityksettömiä fraaseja kysymyksinä terveydentilasta, voinnista yms., ja vain silmät eivät hukanneet aikaa, vaan koettivat tutkivasti lukea kalliin Iljitšin kasvoilta kertomuksen hänen kärsimistään rauhattomista hetkistä, unettomista öistä, suuresta vastuuntunnosta historiaa kohtaan „julkean” „taivaan rynnäköimisen” vuoksi, kertomuksen Iljitšin kokemasta vallankumouksellisesta riemusta.

— Vladimir Iljitš, entä jos pelaisimme joskus šakkia, vai kuinka? — kysyin leikillisesti. — Muistatteko entisiä aikoja?

Voi hyvänen aika millaisen iloisen, sydämenpohjasta lähteneen raikuvan naurun tuo minun lauseeni sai purkautumaan Iljitšin huulilta! Hänen silmänsä lakkasivat katsomasta etäisyyteen ja saivat tavanomaisen ilvehtivän välkkeen silmäillessään minua, hupsua, joka muisti noin „sopivaan aikaan” šakkipelin.

— Ei,—sanoi hän lopulta vakavalla äänellä tyynnyttyään hieman naurunpuuskasta. — Nyt ei ole aikaa šakkiin. Se on tästä lähtien nähtävästi mahdotonta.

Palaan aikaan, jolloin olimme karkotuksella Minusinkissa.

Silloin oli päivän ongeimana taistelu avointa ja julkeaa „ekonomismia” — kotimaista alkuperää olevaa opportunistin erästä muunnosta vastaan, joka oli samantyyppistä kuin ulkolainen bernsteiniläisyys. „Rabotšajamysliläisten” tapaiset „ekonomistit” (jotka tunnettiin puoluepiireissä „nuorten” nimellä ja jotka julistivat itsensä „vanhusten”, ts. Vladimir Iljitšin johtaman suunnan tilalle tulleiksi ideologeiksi) paljastettiin lopullisesti. Vladimir Iljitš sai sisareltaan Anna Iljinitšnalta „nuorten” toimintaohjelman luonnoksen, jonka oli laatinut surullisenkuuluista Kuskova (mahdollisesti yhdessä Prokopovitšin kanssa).

Ei ole tärkeää, että Kuskova ei saanut kumppaneiltaan virallisia valtuuksia esittää tuollaista toimintaohjelmaa. Iljitšin käsiin joutunut asiakirja ilmaisi mainiosti ja riittävän tyylikkäästi sen, että poliittisessa mielessä tuo asiakirja, vaikka se ei ollut kovinkaan lukutaitoisesti laadittu, oli „ekonomistien” „Credo”, kuten Anna Iljinična tuota asiakirjaa nimitti.

Iljitš kirjoitti heti Minusinskin kihlakunnassa olleille karkoteuille sosialidemokraateille ja määräsi päivän, milloin heidän piti saapua Jermakovskojen kylään laatimaan kollektiivista protestia tuolle Venäjän bernsteiniläisten „uskontunnustukselle”. Muistelmakirjallisuudessa on jo riittävästi selviä todisteita paikasta, ajasta ja „Vastalauseen” allekirjoittaneista „edustajakokouslaisista”, jotenka asian tähän puoleen en tässä kajoa.

Vihdoinkin läheni karkotusaikamme viimeinen päivä.

Vladimir Iljitš, joka oli pakautua kärsimättömyydestä, iloisena ja virkeänä, haluamatta hukata päivääkään, tuntiakaan matkavalmisteluihin, lähti karkotusajan päätyttyä helmikuussa 1900 pitkälle matkalle Venäjälle.

Hänen kanssaan matkustivat Kržižanovskit ja Starkovit. Ainoastaan minä ja vaimoni saatoimme apein mielin matkustavia tovereitamme ja jäimme pois joukosta, sillä meitä pidätti pienen tyttäreemme sairastuminen. Ja vasta kesällä 1900 onnistuimme palaamaan euroopanpuoleiselle Venäjälle.

Matkalla Moskovasta Pihkovaan, jonne Vladimir Iljitš oli „järjestänyt” minut täyttämään perustettavan „Iskran” avustajan tehtäviä, poikkesin Iljitšin luo Podolskiin (se oli kesäkuun puolivälissä 1900) saamaan häneltä tarkkoja ohjeita uusien puoluevelvollisuuksien täyttämisessä.

Seuraavien kolmen vuoden aikana en nähnyt Leniniä, pidin hänen kanssaan yhteyttä vain kirjeenvaihdon, „Iskraan” lähettämieni kirjoitusten ja niiden asiallisten tiedonantojen välityksellä, jotka koskivat työtämme „Iskran” „agenteina”.

Uudelleen kohtasin Vladimir Iljitšin vasta vuoden 1904 alussa, jolloin minä, jota ei erkoisemmin ollut viehättänyt kuuden vuoden karkotus kaukaisen Jakutian syrjäseuduille, karkasin Minusinskista (jonne minut oli lähetetty ennakolta tuomion langettamiseen saakka) Geneveen.

Genevessä tiesin vain Plehanovin osoitteen ja saavuttuani kaupunkiin lähdin asemalta suoraan hänen asunnolleen. Plehanov otti minut ystävällisesti vastaan ja kesti kermakahvilla, mutta kun ryhdyimme keskustelemaan, niin hän sai minut heti ällistymään.

— O-hoi veliseni, te nähtävästi ette tiedäkään, että meillä täällä on edustajakokouksen jälkeen ollut sellainen kahakka, että pian molemmat riitapuolet nielaisivat toisensa eikä niistä jää jäljelle muuta kuin hännät.

Osoittautui, että olin joutunut kohtalon ivaamana vastustajain leiriin, enkä omien, Leninin luo, sillä Plehanovkin, niistä pöyhkeilevistä lausunnoistaan huolimatta, että hän on kahakan ulkopuolella ja on muka ottanut itselleen epäkiitollisen tehtävän erottaa raivostuneet „tappelupukarit”, oli tosiasiaassa mennyt jo kokonaan „barrikadin toiselle puolelle”.

Jokainen ulkomaille saapunut toveri joutui menševikkien „peräänantamattomien vakuuttelujen” ja „imartelun” kohteeksi. Dan ja Martov osoittivat suurta sitkeyttä saadakseen minut varmasti vakuuttumaan siitä, että Lenin oli syyppää edustajakokouksessa sattuneeseen onnettomaan tapaukseen, mikä uhkasi puoluetta kahtiajakaantumisella. Ystävykset, „tyrkyttäen” minulle kilvan lukemattomia kaskuja edustajakokouksessa sattuneista välikohtauksista ja antamatta toisilleen suunvuoroa — aivan kuin aimo Bobtšinski ja Dobtšinski kuolemattomassa Gogolin komediassa, — pyrkivät saamaan mahdollisimman pian minut „langokseen” ja yhdistämään siten ääneni menševististen esilaulajien kuuroon.

Heti heidän lähdettyään oveeni koputti uusi vieras — P. A. Krasikov. Hän ilkamoi sen johdosta, kun olin heti saavuttuani joutunut menševikkien syleilyyn. Sitten hän alkoi tutustuttaa minua alkaneen taistelun välitapahtumiin.

— Ja mitäpä sitä selittelemään, mennään Vladimir Iljitšin luo. Hän teidät pian silottelee, — hoksasi lopuksi Pjotr Ananjiš.

Ja niin olin jälleen Iljitšin luona. Hän vaikutti väsyneeltä ja vaivautuneelta.

Hän kyseli, miten elän, missä on perheeni ym.

Lopulta Krasikov äkkäsi:

— Vladimir Iljitš, minähän toin tämän miehen luoksenne, jotta te laukoisitte kaikki hänen epäilyksensä.

— Minkä tähden? — hymähti Lenin. — Ottakoon itse selvän. Onhan olemassa edustajakokouksen painetut pöytäkirjat. Lukekoon huolellisesti ja tehkөөn omat johtopäätöksensä.

Hänen ehdotuksensa oli järkevin.

Astuin kerta kaikkiaan bolševikkien riveihin.

Katkeran hymyn aiheutti Leninillä se todella inhottava kuva siitä anarkistisesta kamppailusta puoluetta ja sen edustajakokouksen päätöksiä vastaan, jota menševikit alkoivat käydä heti edustajakokouksesta lähtien. Masentavan kertomuksen tuosta menševikkien näsäviisaasta, julkeasta ja usurpaattorimaisesta taktiikasta, jonka tärkeimpinä momentteina olivat alituiset menševikkien johtomiesten uhkavaatimukset siitä, että on kooptoitava kaikkiin puolueen keskuselimiin heidän kannattajiaan, mikä oli II edustajakokouksen selvästi ilmaistun tahdon kertakaikkista kieltämistä, antaa Vladimir Iljitš vetoomuksessaan „Puolueelle”, joka on kirjoitettu helmikuun alussa 1904.

Tuossa vetoomuksessa Vladimir Iljitš kirjoitti näin:

„„Iskran” herättämä kysymys Keskuskomitean kooptoisesta murtaa tuon toiveen (puolueessa vallitsevan kriisin heikentämisestä.— *P. L.*) Me emme katso enää mahdolliseksi aloittaa uudelleen kaupankäyntiä paikoista, joka herättää meissä inhoa. Siinä tapauksessa, ettei ole muuta ulospääsyä, me katsoisimme paremmaksi jopa *kaikkien* tahtipuikkojen antamisen vähemmistölle, ellei se todellakaan kerta kaikkiaan kykene työskentelemään puolueessa muuten kuin korkeimmilla toimipaikoilla. Valmeus sellaisen askeleen ottamiseen voimistuu meillä sitä mukaa kuin liikkeemme uusi, inhottava tauti saa pitkällisen luonteen,— sitä mukaa kuin nuo pikkumaiset rettelöt, jotka ovat sitä sietämättömämpiä, mitä pikkumaisempia ne ovat, muuttuvat kroonilliseksi”.

„Mutta”, kirjoittaa Lenin, „me haluaisimme ensin saada tietää mahdollisimman varmasti puolueen mielipiteen, me haluaisimme huomioida myös vallankumouksellisten piirien, erikoisesti Venäjän vallankumouksellisten piirien yleisen mielipiteen”¹. Mutta juuri sitä menševikkien johtopukarit pelkäsivät eniten.

Ajatus puolueen III edustajakokouksen koollekutsumisesta kypsyi Iljitšillä jo vuoden 1904 alussa. Siksi hän pani suuria toiveita puolueen Neuvoston vuoronmukaiseen sessiaan tammi-kuun lopulla 1904. Ei hän kylläkään odottanut mitään menestystä Neuvoston päätöslausemia laadittaessa,— hän tiesi vallan mainiosti, että menševistinen kolmikko (Plehanov, Martov, Axelrod) tulee pilkaten syrjimään bolševistista paria (Leniniä ja Lengnikiä), niin ettei yhdelläkään bolševikkien ehdotuksella ollut mahdollisuutta tulla hyväksytyksi Neuvostossa. Siksi Lenin meni Neuvostoon valmistaen edeltäkäsän hermonsä pilkanteon varalta, jota häneen saattoivat kohdistaa ivallisesti juonitteleva Martov ja vakituisesti päärooliaan näyttelevä majesteettillinen Jupiter — Plehanov. Leninille oli tärkeää saada asiakirjoihin perustuvaa aineistoa, puolueen Neuvostossa tekemiä menševikkijohtajien lausuntoja, — saada niitä puolueen yleisen mielipiteen mobilisointia ja uuden edustajakokouksen koollekutsumisen agitointia varten.

Erittäin tärkeänä kysymyksenä bolševikeille oli kysymys Neuvoston sihteeristä. Blumenfeldin valitsemista sihteeriksi vastustivat jyrkästi Lenin ja Lengnik, jotka perustelivat vastalausestaan sillä, ettei Blumenfeld ole riittävän konspiratiivinen ja on liian ekspansiivinen.

Omasta puolestaan Lenin ja Lengnik esittivät sihteeriehdokkaaksi Bytškovia (olin matkustanut maanpakoon ulkomaille Bytškovin nimellä varustetulla väärällä passilla ja jonkin aikaa minulla oli ulkomailta tuo nimi).

¹ *V. I. Lenin, Teokset, 7. osa, suom., s. 179.— Toim.*

Vastaukseksi siihen Plehanov, suostuttuaan Bytškovin sihteeriksi valitsemiseen „teidän puoleltanne”, ts. Neuvoston bolševististen jäsenten puolelta, asetti toimituksen nimissä F. I. Gurvitšin (so. Danin) ehdokkuuden. Mutta Lenin ja Lengnik kieltäytyivät myöskin Danista. Kieltäytymisen perusteluna oli se, että Dan suhtautuu Keskuskomiteaan tavalla, jota ei voida sallia; Danin käyttäytymisestä bolševikit aikoivat herättää kysymyksen Neuvostossa.

„...Antaen Neuvostolle merkitystä”, kirjoitti Lenin Plehanoville sihteeristä neuvoteltaessa, „yhdistymisen ja sopimukseen pääsemisen (eikä kahtiajaon ja epäsovun) välineenä me ehdotimme *heti* sellaisen sihteerin, joka ei *mitenkään* osallistunut epäsovuun ja jota ei ole vastustettu teidän taholtanne”¹.

Miten on selitettävissä tuollainen varovaisuus Leninin taholta sihteerijä valittaessa? Hyvin yksinkertaisesti: Lenin piti pöytäkirjoja sellaisina asiakirjoina, joiden pitää sanoa totuus koko puolueelle, siksi kysymys henkilöstä tai henkilöistä, jotka pöytäkirjojen muodossa heijastavat eri puolien Neuvostossa pitämiä puheenvuoroja, oli hänen mielestään ensiarvoisen tärkeä kysymys. Plehanovin ja Neuvoston muiden menševististen jäsenten mielestä, jotka olivat varmasti päättäneet olla sallimatta Neuvoston pöytäkirjojen julkaisemista, ei tuolla kysymyksellä ollut suurtakaan merkitystä. On muka aivan yhdentekevää, pöytäkirjathan pannaan puoluearkistoon, eikä ole tärkeätä, mitä siellä sihteerit ovat kynällään raapustelleet.

En ryhdy kertomaan niistä Neuvoston istunnoista (tammikuun 28—30 päivänä 1904), joissa minun piti kirjoittaa puheenvuorot bolševikkien sihteerinä. Tuohon episodiin kiinnostunutta lukijaa voin kehottaa tutustumaan noihin pöytäkirjoihin X Lenin-kokoelmassa julkaistuina (ss. 181—277). Pöytäkirjoissa kuvastuvat melkeinpä pikakirjoitusmaisen tarkasti Neuvostoon osallistuneiden puheet, ja siitä voin minä henkilökohtaisesti olla ylpeä. Mutta en voi mitenkään antaa itselleni anteeksi erästä tapausta, jolloin minun töllistelyni aiheutti Vladimir Iljitšin suuttumuksenpurkauksen ja mitä suurinta mieliharmia. Se tapahtui näin.

Panin järjestykseen kirjoittamani pöytäkirjat, otin huomioon menševikkisihteerin tekemät huomautukset ja annoin paksun vihkon Vladimir Iljitšille tarkistettavaksi ja allekirjoitettavaksi.

Lenin teki omiin puheenvuoroihinsa joitakin korjauksia ja lisäyksiä ja allekirjoitti pöytäkirjan. Lengnik myöskin allekirjoitti sen. Piti saada vielä Plehanovin, Martovin ja Axelrodin allekirjoitukset. Vladimir Iljitš neuvoi minua olemaan erittäin varovainen joutuessani tekemisiin sellaisen sopuisan seurueen kanssa

¹ V. I. Lenin, Teokset, 34. osa, 4. ven. painos, s. 192.—*Toim.*

ja pitämään koko ajan näköpiirissäni tuota sangen tarpeellista asiakirjaa.

Lähdin Martovin luo.

— Juli Osipovitš, tässä olisi Neuvoston pöytäkirjat... Olemme laatineet ne N. N:n (menševistien sihteerin) kanssa ja tuskinpa voi olla mitään epäilyksiä niiden objektiivisuuteen nähden. Olkaa hyvä, allekirjoittakaa.

— Jättäkää pöytäkirjat minulle, käyn ne läpi ja huomenna palautan teille.

— Ei, Juli Osipovitš, pyydän nöyrimmin että katsotte nyt... Kiiruhdan suorittamaan työni loppuun... Menen teiltä vielä Plehanovin luo ottamaan allekirjoitusta.

— Mutta minähän voin itsekin teidän asemestanne viedä ne Plehanovin sekä Axelrodin allekirjoitettavaksi. Mikä teitä oikeastaan huolettaa?..

— Nähkääs... pöytäkirjoja on vain yksi kappale... voivat jotenkin hukkuu... Ja sihteerinä pidän itseäni vastuussa tuon asiakirjan kohtalosta...

— Miten hukkuu?! Enhän ole mikään töllistelijä kadottaakseni tarpeellisia asiakirjoja. Sanoinhan jo teille, että palautan pian pöytäkirjat... Annan teille kunniasanani, jos niin haluatte... Mitä te vielä tahdotte?

Martovin kunniasana vei maaperän jalkaini alta. Päästin käsistäni arvokkaan asiakirjan.

Saavuvin raskain sydämin kertomaan asiasta Leninille.

Kuultuaan, että olin jättänyt pöytäkirjat „huomiseen” Martoville, hän raivostui niin, etten ollut koskaan aikaisemmin nähnyt häntä sellaisena enkä nähnyt myöhemminkään. Hän rankaisi minua mitä ankarimmin sanoin.

— Jos teillä on sellainen viaton pikkulapsen sielu,— syyti hän sanoja kontolleni,— niin miksi te tartutte vakavaan poliittiseen asiaan?!

— Mutta antoihan Martov minulle kunniasanansa,— yritin minä masentuneella äänellä, melkein pä kyynelsilmin, arasti puolustella itseäni.

— O-o, olkaa toki vaiti, tehkää niin hyvin! Mikä pyhä yksinkertaisuus!..

Ja miten te, lukija, arvelette, pitikö Martov „kunniasanansa”? Eipä tietenkään. Hän ei sen jälkeen halunnut edes ryhtyä selittelemään minulle tuota tapausta.

Niin tulin tuntemaan menševikkien mitättömän, kerrassaan halpa-arvoisen „kunniasana” termin todellisen olemuksen.

Genevessä 1904 ollut bolševikkiryhmä päätti viettää Pariisin Kommuunin vuosipäivää erittäin juhlallisesti. Sehän oli meidän juhlamme, jolle uusiskralaiset — menševikit — eivät antaneet mitään merkitystä, mitäpä he Kommuunista piittasivat?! — vähä-

pätöinen historiallinen vuosipäivä, pienen pieni episodi, joka yhä uudelleen todisti maailmalle, ettei kommunaardien olisi pitänyt tarttua aseisiin.

Joukkokokousta varten valitsimme suuren salin, joka juhlahetken koittaessa oli täpö täynnä yleisöä. Ryhmämme velvoitti minut olemaan puheenjohtajana ja viemään läpi kokouksen, ja sitä paitsi minun oli kokousta avatessani pidettävä ennakolta laadittujen muistiinpanojen mukaan puhe Saksan vallankumouksesta 1848. Olin huono puhuja; kertasin oppilaan tavoin Marxin ajatuksia kaksituhantiselle yleisölle. Muistan vain sen, miten eräässä kohdassa puhettani Iljitš loi yhtäkkiä katseensa minuun, ja huomasin tuossa katseessa kysymyksen. Nähtävästi olin jossain kohdassa puhunut pötyä, joka loukkasi Iljitšin korvaa. Hämentyneenä ja epävarmana „pyöristelin” jotenkin puheeni, ja osakseni tulleiden laimeiden suosionosoitusten jälkeen kiiruhdin antamaan puheenvuoron Vladimir Iljitšille. Ja hän olikin juuri mitä parhaimmalla puhetuulella ja tuntui siltä, että hän ilmielien unohti vaikkapa tunniksi Geneven riidan, kooptointireffelöt, Martovin hysteriakohtaukset, Danin inhottavan politiikoinnin, itserakkaan Narkissoksen — Trotskin raivostumisen, Axelrodin päähänpäntätyt ennustukset, unohti kaiken tuon syventyen ajatuksissaan Pariisin Kommuunin toiminnan arviointiin.

Kun kokouksen jälkeen väki oli hajaantunut, kuulin itse eräiden rivimenševikkien arvion Leninin esiintymisestä:

— Siinä on todellinen johtaja! — puhelivat he. — Ollapa meiläkin sellainen!

Kirjasen „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin” valmistumisen jälkeen Vladimir Iljitš tunsii niin suurta tarvetta lepoon, että lähti heti Nadežda Konstantinovnan kanssa jalkaisin samoilemaan vuorille reppu selässä.

Me, rivibolševikit, tunsimme vaistomaisesti, että syntyneessä ryhmäkuntien tappelunmelskeessä olisivat paikallaan vastaiskut päin menševikkien naamaa samanlaisin „nyrkkeily” ottein, jotka luonnehtivat menševikkien menettelyä. He suvaitsevat tehdä meistä pilaa uuden „Iskran” palstoilla, mutta mekin tulemme lyömään vihollista päin naamaa kiukkuisella pilalla, pamfleteilla ja pilakuvilla!

„Iskra” suvaitsi halveksia ulkomailla olleita bolševikkeja pitäen heitä henkilöinä, jotka olivat turhaan ottaneet itselleen puolueen jäsenen nimen. Ja niinpä Ljadov kirjoitti avoimen kirjeen Plehanoville (tosiasiassa tuon kirjeen kirjoitti koko meidän kollektiivimme eräässä kahvilassa — aivan kuin Repinin taulussa, joka kuvaa zaporogilaisia kirjoittamassa kirjettä Turkin sulttaanille), ja ärsytetty karhu ryömi pesästään ja alkoi karjuen „pelotella”: „Minä, allekirjoittanut tambovilainen aatelismies, Georgi

Valentinin poika Plehanov...” Ja meidän joukkomme yhtyi: „Eläköön tambovilainen aatelismies! Tietä tambovilaiselle aatelismiehelle!”

Mutta kaikkein kiukkuisimpana, kaikkein sietämättömimpänä pilkantekijänä menševikkien mielestä oli uuttera pamflettien kirjoittaja Galjorka (Olminski), jonka kirjailijatoiminnan tuolta ajalta tuntevat kaikki puolueemme historiaa tutkineet henkilöt.

Myöskin näiden rivien kirjoittaja löysi itselleen eräänlaisen erikoisalan silloisessa kirjoituskamppanjassa menševikkejä vastaan.

Kesäkuun 1 päivänä 1904 ilmestyneen „Iskran” № 67 liitteessä julkaistiin L. M:n (Martovin) artikkeli otsikolla „Eteenpäin vaiko taaksepäin?”, jossa oli alaotsikko „Hautauspuheen asemesta”. Artikkelissaan Martov näytteli „iloista naamaa pelionnen ollessa huonon” ja esitti asian niin, ettei muka Leninin kirja „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin” (tuon kirjan ilmestymistä uusiskralaiset olivat odottaneet suurella kauhulla) saavuttanut päämääräänsä.

Varhaisnuoruudessaani piirtelin huvikseni pilakuvia opettajistani. Ja nyt tartuin uudelleen kynään. Martovin, joka oli päättänyt haudata poliittisessa mielessä Leninin, „Hautauspuhe” johti ajatukseni hiiriin, jotka olivat haudanneet kypälistä „hirtetyn” kissan. Puolen tunnin kuluttua pilakuva „Miten hiiret kissan hautasivat” oli valmis. Piirustuksen aiheuttama vaikutus oli minulle aivan yllättävä. Iljits nauroi katketakseen piirustukselleni ja vaati, että olisin julkaissut „hiireni” litografi-painoksena.

Siitä lähtien ei ainoakaan seuraavista pilakuvistani, joita julkaisimme bolševistisen kassamme varoilla, jäänyt vaille Vladimir Iljitšin ohjeita ja vahvistusta, sillä hän nähtävästi suhtautui myönteisesti taistelumenetelmiimme, joita käytimme menševikkejä vastaan (Galjorkan myrkyllisten sarkasmien, Olinin — Lepsininkin pilakuvien ym. muodossa), ja vaati ainoastaan sitä, ettemme ylittäisi poliittisen toiminnan rajoja emmekä laskeutuisi sellaiselle tasolle, että poroporvarin tavoin hihittäisimme tuon tai tämän vastustajan joillekin henkilökohtaisille ominaisuuksille. Muistan esimerkiksi sen, miten Vladimir Iljitš, katseltuaan naurussa suin piirustustani hiiristä, joka oli jo valmistettu litografi-painoon, tuli äkkiä vakavaksi ja kulmiaan rypistäen huomautti minulle:

— Toveri Olin, mitä poliittista on tuossa viittauksessa: „kunpa saisi vielä juoda kefiiriä”? Tuo kohta on välttämättä korjattava.

Kysymys oli siitä, kun pilakuvasarjan „Miten hiiret kissan hautasivat” kolmannessa osassa panin ylös hypähtäneen kissan

löylytyksestä nääntyneen vanhan hiiren, jolla oli Axelrodin kasvot, suusta tulemaan kuoleman edellä huudon: „kunpa saisi vielä juoda kefiiriä”, jolla viittasin siihen, että Pavel Borisovitš Axelrodilla oli Sveitsissä oma kefiirimeijeri, josta hän sai varat toimeentuloonsa. Tuo typerä viittaus viilsi kovin Iljitšin korvaan tahdittomuudellaan ja siksi, kun siinä ei ollut mitään poliittista ajatusta. Hämääntyneenä kiiruhdin korjaamaan virhettäni.

Erikoisesti vihasimme Trotskia, joka oli kirjoittanut kirjasen „Poliittiset tehtävämme”, missä tuo hätiköivä luopio solvasi vanhaa „Iskraa” luonnehtien sitä demokraattisena lehtenä, joka on tarkoitettu radikaalista porvarillista intelligenssiä varten, ja panetteli kaikin tavoin Leniniä. Siksi poliittisissa pilakuvissani kuvasin erikoisella tyydytyksellä Trotskia, tuota Balalaikinia ja itserakasta Narkissosta, joko pikku hiireinä, joka tanssii cancania kissan „ruumiin” päällä, kissan, joka on valmis heräämään kuoleista, tai vähäpätöisenä poliisivirkailijana, joka roikkuu „heidän ylhäisyytensä” (poliisiipiirin päällystön) käskystä puhelintorvessa yms.

„Askelten” ilmestymisen jälkeen Lenin kutsui Genevessä koolle 22 aatetoverin neuvottelukokouksen bolševikkien toimintaohjelman laatimiseksi III edustajakokouksen koollekutsumista varten.

Bolševikkien asiat sujuivat hyvin. He perustivat oman äänenkannattajansa ja oman työkeskuksensa (Enemmistökomiteain Byroon), yhdistivät ympärilleen kaikki puolueen terveet ainekset, valmistelivat III edustajakokouksen koollekutsumista. Mutta menševikit häpäisivät tuona aikana yhä enemmän itseään luisuen puheissaan ennenkuulumattomaan taktilliseen opportunistiin.

Kerran syksyllä, marraskuussa 1904, me geneveläiset bolševikit saimme käskyn kokoontua määräpäivänä Olinin ruokasaliin (paikkaan, joka oli meidän puolueklubimme). Ruokasali elpyi. Koko Geneven bolševikkiryhmä oli koolla. Tuli Lenin.

Emme olleet pitkään aikaan nähneet hänen kasvoillaan selaista valoisaa, iloista hymyä. Hän hykerteli tyytyväisenä käsiään, naureskeli lempeään tapansa, ja silmät — ne olivat entisenlaiset, todella Iljitšin silmät, täynnä iloista huumoria ja niistä välkähteli tuon tuostakin sarkasmi. Hänen olemuksensa muistutti onnellista metsästäjää, joka oli pitkän aikaa seurannut harvinaista lintua ja lopultakin saanut sen ansaan.

Ja todellakin, tällä kertaa hän sai menševikit kiinni varsin luonnehtivasta opportunistisesta valheesta. „Iskra” toimitus julkaisi puoluejärjestöille kirjeen, joka oli tarkoitettu vain „puolueen jäsenille” ja jossa toimitus esitti kuuluisan zemstvo-kamppailun „banketti”suunnitelmansa. En ala tässä selittelemään

tuon kirjeen sisältöä enkä Leninin siihen antamaa vastausta: „Zemstvokamppailu ja „Iskran” suunnitelma”¹. Puolueella oli mahdollisuus vakuuttua, ja myöhemmin sillä oli yhä enemmän aihetta vakuuttua siitä, että erimielisyyksiin, joita oli menševikien ja puolueen enemmistön välillä *organisaatiokysymyksistä*, menševikit lisäsivät uusia erimielisyyksiä *taktiikkakysymyksistä*, mistä V. I. Lenin heidät heti paljasti.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 7. osa, suom., ss. 485—507.— *Toim.*

